

***Zespół Szkół im. Lotników Polskich
w Płocicznie-Tartak***

**Przedmiotowy system oceniania
z geografii
dla klasy I Gimnazjum**

I. Podstawa prawna do opracowania Przedmiotowego Systemu Oceniania

1. Rozporządzenie MEN z dnia 30.04.2007 (Dz. U. z 2007 r. Nr 83, poz. 562 z późniejszymi zmianami) w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych.
2. Rozporządzenie MEN z dnia 30. 04. 2013 r. (Dz. U. 2013 poz. 532) w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
3. Wewnątrzszkolny System Oceniania
4. Podstawa Programowa.

II. Szczegółowe cele Przedmiotowego Systemu Oceniania

1. Rozpoznanie przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań programowych.
2. Wspieranie rozwoju ucznia przez diagnozowanie jego osiągnięć w odniesieniu do wymagań edukacyjnych przewidzianych w programie nauczania.
3. Informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i zachowaniu oraz postępach w tym zakresie.
4. Pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju.
5. Motywowanie ucznia do dalszej, systematycznej pracy i postępów w nauce.
6. Dostarczenie rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce i specjalnych uzdolnieniach ucznia.
7. Wykorzystywanie osiągnięć uczniów do planowania pracy dydaktycznej nauczyciela.

III. Formy aktywności uczniów, które podlegają ocenie

1. Aktywność na lekcji.
2. Prace pisemne między innymi: kartkówki, sprawdziany, prace klasowe.
3. Odpowiedzi ustne.
4. Prace domowe.
5. Udział w konkursach.
6. Projekty grupowe.

IV. Sprawdzanie osiągnięć uczniów

1. Prace klasowe

- 1) Praca klasowa przeprowadzana jest po zakończeniu działu i jest dla ucznia obowiązkowa;
- 2) Każda praca klasowa poprzedzona jest zapowiedzią ustną na tydzień przed i udokumentowanym wpisem w dzienniku;
- 3) Czas trwania pracy klasowej – jedna godzina lekcyjna;
- 4) Ocenę niedostateczną z pracy klasowej uczeń może poprawić pisemnie w terminie do 14 dni;
- 5) Każdą pracę klasową można poprawić tylko raz;
- 6) Jeżeli uczeń opuścił pracę klasową, jest zobowiązany do napisania jej w terminie do 14 dni od dnia powrotu do szkoły.

2. Sprawdziany

- 1) Sprawdzian obejmuje mniejszą partię materiału niż dział programowy;
- 2) Sprawdzian jest poprzedzony zapowiedzią ustną na dwa dni przed jego przeprowadzeniem;
- 3) Czas trwania sprawdzianu - do 30 minut;

3. Kartkówki

- 1) Kartkówki obejmują bieżące i podstawowe wiadomości z max trzech ostatnich lekcji;
- 2) Czas trwania kartkówek od 10 do 15 minut;
- 3) Kartkówka może być (ale nie musi być) poprzedzona zapowiedzią ustną.

4. Odpowiedzi ustne

- 1) Termin odpowiedzi nie jest podawany do wiadomości ucznia;
- 2) Uczeń ma czas na zastanowienie się, a jego odpowiedź trwa do 15 minut;
- 3) Dodatkowe pytania naprowadzające mogą skutkować obniżeniem oceny;
- 4) Ocenie ustnej podlega:
 - zawartość rzeczowa, czy odpowiedź jest na temat (jasna, konkretna);
 - w jakim stopniu uczeń potrafi posługiwać się językiem związanym z przedmiotem;
 - znajomość poznanych reguł i umiejętność ich stosowania.

5. Prace domowe

- 1) Prace domowe są obowiązkowe, służą utrwaleniu wiedzy i umiejętności ucznia bądź stanowią przygotowanie do nowej lekcji;

- 2) Dla uczniów zdolnych mogą być zadawane dodatkowe zadania nadobowiązkowe o podwyższonym stopniu trudności, które mają wpływ na wystawienie końcoworocznej oceny.
6. Praca w grupach
 - 1) Uczniowie mogą otrzymać ocenę za efektywną pracę w grupach lub zespołach;
 - 2) Grupa uczniów za wspólnie wykonaną pracę otrzymuje taką samą ocenę;
 - 3) W przypadku niezaangażowania się ucznia w pracę grupy, uczeń otrzymuje ocenę adekwatną do jego wkładu.
7. Konkursy przedmiotowe
 - 1) Za udział w I etapie konkursu przedmiotowego i lokatę w pierwszej trójce, uczeń otrzymuje ocenę częściową – celującą;
 - 2) Za zakwalifikowanie się do II etapu konkursu uczeń może otrzymać ocenę częściową celującą;
 - 3) Laureat konkursu przedmiotowego o zasięgu wojewódzkim lub ponadwojewódzkim otrzymuje celującą roczną ocenę klasyfikacyjną.
8. W przypadku nieobecności nauczyciela w dniu zapowiedzianego sprawdzianu lub pracy klasowej należy ponownie uzgodnić z klasą termin, przy czym nie obowiązuje jednotygodniowe wyprzedzenie.
9. Sprawdzone, ocenione i opatrzone komentarzem prace pisemne uczniowie otrzymują do wglądu w ciągu dwóch tygodni od daty ich napisania. Termin udostępnienia prac może ulec przesunięciu ze względu na nieobecność nauczyciela, zmianę planu zajęć klasy lub okres ferii szkolnych.
10. Uczeń może przystąpić tylko raz do poprawy/zaliczenia w terminie dwóch tygodni od otrzymania informacji o ustalonej ocenie lub powrotu do szkoły (w szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych, wynikających z absencji nauczyciela lub ucznia, termin może ulec zmianie) w dzienniku lekcyjnym obok ustalonej oceny z prac pisemnych wpisuje się ocenę z poprawy, przy czym obie oceny brane są pod uwagę przy ustalaniu oceny śródrocznej i rocznej.
11. Brak pracy domowej, brak zeszytu przedmiotowego lub zeszytu ćwiczeń może być podstawą do ustalenia bieżącej oceny niedostatecznej.
12. Za wykonanie dodatkowych prac nauczyciel może wystawić bieżącą ocenę: celującą, bardzo dobrą lub dobrą, ale nie niższą
13. Uczeń, który podczas prac pisemnych, korzysta ze źródeł nieustalonych przez nauczyciela otrzymuje 0 punktów i traci możliwość poprawy tej pracy.
14. Uczeń ma prawo być nieprzygotowanym do zajęć dwa razy w ciągu semestru:

- 1) wskutek wypadków losowych;
- 2) z powodu choroby trwającej dłużej niż 5 dni;
- 3) po powrocie z sanatorium, szpitala lub uzdrowiska.

15. Używa się umownych symboli, które mają na celu danie szansy na poprawę i uzupełnienie braków lub oznaczają nieobecność na sprawdzianie, kartkówce, pracy klasowej czy nieprzygotowanie do lekcji lub informują o różnorodnej aktywności ucznia:

- 1) znak „ · „ oznacza nieprzygotowanie ucznia do zajęć;
- 2) znak „ - „ oznacza każdy brak uczniowskiego wyposażenia (zeszytów, książek, ćwiczeń, przyborów) oraz prac domowych;
- 3) trzy minusy są podstawą do wystawienia oceny niedostatecznej;
- 4) znak „+” oznacza aktywność ucznia na lekcji;
- 5) trzy plusy są podstawą do wystawienia oceny bardzo dobrej.

16. Kartkówki, prace klasowe, sprawdziany, karty pracy i wszelkie prace, które można ocenić punktowo są oceniane według zasady:

- 0 % - 35% - ocena niedostateczna
- 36% - 50% - ocena dopuszczająca
- 51% - 75% - ocena dostateczna
- 76% - 90% - ocena dobra
- 91% - 97% - ocena bardzo dobra
- 98% - 100% - ocena celująca.

V. Kryteria oceniania

1. Stopień celujący – otrzymuje uczeń, który:

- 1) posiada wiedzę i umiejętności w pełnym zakresie wymagań określonych programem nauczania przedmiotu w danej klasie;
- 2) samodzielnie i twórczo rozwija własne uzdolnienia;
- 3) łączy wiedzę z różnych przedmiotów;
- 4) jego dodatkowa wiedza pochodzi z różnych źródeł i jest owocem samodzielnych poszukiwań i przemyśleń;
- 5) samodzielnie rozwiązuje konkretne problemy zarówno w czasie lekcji, jak i w pracy pozalekcyjnej;
- 6) biegle wykorzystuje zdobytą wiedzę i umiejętności w rozwiązywaniu nietypowych, złożonych problemów teoretycznych lub angażuje się w projekty naukowe proponowane przez nauczyciela danego przedmiotu;
- 7) (fakultatywnie) bierze aktywny udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych i innych;
- 8) kwalifikuje się do finałów na szczeblu wojewódzkim (regionalnym) albo krajowym lub posiada inne porównywalne osiągnięcia;
- 9) jest aktywny na zajęciach edukacyjnych.

2. Stopień bardzo dobry – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania obejmujące pełny zakres wiedzy i umiejętności określony programem nauczania danej klasy i potrafi zastosować posiadaną wiedzę do rozwiązywania zadań i problemów w nowych sytuacjach;
- 2) posiada wiedzę pozwalającą na samodzielne jej wykorzystanie w różnych sytuacjach;
- 3) wykorzystuje różne źródła wiedzy oraz łączy wiedzę z pokrewnych przedmiotów;
- 4) rozumie treść poleceń do zadań i ćwiczeń, stawia hipotezy, uzasadnia tezy;
- 5) potrafi wykonać zaplanowane ćwiczenie, umie w oparciu o jego wynik wyciągać wnioski;
- 6) wykonuje zadania dodatkowe o znacznym stopniu trudności;
- 7) (fakultatywnie) bierze udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych, artystycznych, zawodach sportowych i innych;
- 8) jest aktywny na zajęciach edukacyjnych.

3. Stopień dobry – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania obejmujące treści istotne w strukturze przedmiotu;

- 2) w zakresie wiedzy ma niewielkie braki, używa terminologii właściwej dla danej dziedziny wiedzy (definicje, fakty, pojęcia);
- 3) potrafi korzystać ze wszystkich poznanych w czasie lekcji źródeł informacji;
- 4) w oparciu o dane formułuje wnioski, podsumowuje zebrane informacje;
- 5) inspirowany przez nauczyciela potrafi samodzielnie rozwiązać zadania o pewnym stopniu trudności i rozwiązuje niektóre zadania dodatkowe;
- 6) potrafi wykorzystać wiedzę w sytuacjach typowych;
- 7) pracuje systematycznie i wykazuje aktywną postawę w czasie zajęć.

4. Stopień dostateczny – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania podstawowe w zakresie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania w danej klasie;
- 2) wiedza ucznia jest fragmentaryczna, ale opanował podstawowe fakty i pojęcia pozwalające mu na rozumienie najważniejszych zagadnień;
- 3) potrafi skorzystać z podstawowych źródeł informacji lub samodzielnie wykonać proste zadania;
- 4) wyrywkowo stosuje wiedzę w sytuacjach typowych;
- 5) umie korzystać z wzorów i schematów;
- 6) próbuje w oparciu o dane sformułować wnioski, podsumować zebrane informacje;
- 7) w miarę swoich możliwości podejmuje aktywność na zajęciach.

5. Stopień dopuszczający – otrzymuje uczeń, który:

- 1) opanował wymagania niezbędne w dalszym uczeniu się danego przedmiotu oraz potrzebne w życiu;
- 2) ma duże braki w wiedzy, które jednak może uzupełnić w dłuższym okresie czasu;
- 3) postawa ucznia na zajęciach jest bierna, ale odpowiednio motywowany jest w stanie wykonywać proste zadania, wymagające podstawowych umiejętności, które umożliwiają edukację na następnym etapie;
- 4) korzysta z pomocy w nauce oferowanej mu przez szkołę.

6. Stopień niedostateczny – otrzymuje uczeń, który:

- 1) nie opanował wiedzy niezbędnej w dalszym uczeniu się danego przedmiotu;
- 2) braki w zakresie podstawowej wiedzy są tak duże, że nie roszą nadziei na ich uzupełnienie i uniemożliwiają kontynuację nauki w klasie programowo wyższej;
- 3) nie potrafi wykonać prostych poleceń, wymagających zastosowania podstawowych umiejętności określonych programem nauczania danej klasy;

- 4) swą postawą okazuje niechęć do nauki lub jest bierny pomimo działań wspomagających i zapobiegawczych stosowanych przez nauczyciela, nie korzysta z pomocy w nauce oferowanej przez szkołę.

VI. Sposoby postępowania z uczniami o specyficznych trudnościach w nauce

1. Wobec uczniów o specyficznych potrzebach edukacyjnych na podstawie opinii lub orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej nauczyciel dostosowuje wymagania edukacyjne do możliwości uczniów.
2. W zależności od stwierdzonych dysfunkcji wymagania edukacyjne dopasowane są do możliwości edukacyjnych ucznia na podstawie opinii poradni, zaleceń pedagoga szkolnego oraz obserwacji własnej ucznia.
3. Zakres wymagań każdorazowo jest dostosowywany do możliwości ucznia.
4. W stosunku do wszystkich uczniów posiadających dysfunkcje zastosowane zostaną zasady wzmacniania poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, motywowania do pracy i doceniania małych sukcesów.
5. Dokument zawierający szczegółowe metody, formy i sposoby pracy z uczniem posiadającym opinię/orzeczenie znajduje się w teczkę wychowawcy klasy.

VII. Dokumentowanie osiągnięć uczniów

1. Podstawą dokumentowania osiągnięć ucznia są oceny wpisywane do dziennika, przy czym oceny z prac klasowych, sprawdzianów semestralnych, rocznych wpisywane są kolorem czerwonym.
2. Nauczyciel ma obowiązek przechowywania prac pisemnych przez 1 rok.
3. Prace klasowe są udostępniane rodzicom do wglądu w obecności nauczyciela.
4. Analizę osiągnięć uczniów nauczyciel przeprowadza na lekcji przy wystawianiu ocen semestralnych i końcoworocznych. Analiza ta służyć ma ukierunkowaniu pracy ucznia i jego motywowaniu do dalszej nauki.

VIII. Sposób informowania rodziców i uczniów o postępach i osiągnięciach

1. Informacji o ocenach bieżących i klasyfikacyjnych udziela rodzicom wychowawca klasy, a w uzasadnionych przypadkach inny nauczyciel uczący ucznia.
2. Wychowawca klasy na pierwszym w roku szkolnym zebraniu z rodzicami przedstawia harmonogram zebrań na bieżący rok szkolny oraz informuje rodziców o obowiązku uczestniczenia w w/w zebraniach.
3. Powiadamianie rodziców o osiągnięciach ich dzieci odbywa się poprzez:
 - 1) zebrania ogólne z rodzicami (wywiadówki);
 - 2) konsultacje indywidualne z nauczycielem w czasie zebrań ogólnych;
 - 3) rozmowy indywidualne z rodzicami;
 - 4) wpisanie uwagi do zeszytu ucznia;
 - 5) pisemne poinformowanie o szczególnych osiągnięciach ucznia;
 - 6) listy pochwalne dla rodziców;
 - 7) kontakt listowny lub telefoniczny;
 - 8) pisemne poinformowanie o przewidywanych ocenach niedostatecznych;
 - 9) ustna informacja o poziomie umiejętności i brakach;
 - 10) prezentacja osiągnięć dzieci – apel, gazetka szkolna, strona internetowa;
 - 11) świadectwo szkolne.

IX. Warunki i tryb uzyskiwania wyższej niż przewidywana roczna ocena klasyfikacyjna

1. Rodzice ucznia (prawni opiekunowie) mają prawo wnioskować w formie pisemnej do nauczyciela o podwyższenie oceny ucznia o jeden stopień z obowiązkowych lub dodatkowych zajęć edukacyjnych w terminie nie dłuższym niż 7 dni od otrzymania informacji o przewidywanych rocznych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych.
2. Wniosek składa się w sekretariacie szkoły.
3. Z wnioskiem o podwyższenie oceny mogą wystąpić rodzice (prawni opiekunowie) jeśli uczeń spełnia następujące warunki:
 - 1) ma wysoką frekwencję (co najmniej 90%) na zajęciach szkolnych, w szczególności na zajęciach, z których wnioskuje o podwyższenie oceny;
 - 2) ma usprawiedliwione wszystkie godziny;

- 3) jest obecny na wszystkich zapowiedzianych formach sprawdzenia wiedzy i umiejętności bądź w przypadku usprawiedliwionej nieobecności zaliczył materiał objęty kontrolą zgodnie z obowiązującym trybem;
 - 4) brał udział i osiągał sukcesy w olimpiadach, konkursach, zawodach lub turniejach z tego przedmiotu, z którego wnioskuje o podwyższenie oceny (dotyczy wnioskowania o ocenę najwyższą);
 - 5) zaistniały inne ważne okoliczności umożliwiające uzyskanie oceny wyższej niż przewidywana przez nauczyciela.
4. Jeżeli uczeń nie spełnia powyższych warunków, wniosek będzie rozpatrzony negatywnie.
 5. Wniosek rodziców (prawnych opiekunów) ucznia musi zawierać uzasadnienie. Wnioski bez uzasadnienia nie będą rozpatrywane.
 6. We wniosku rodzice (prawni opiekunowie) ucznia określają ocenę, o jaką uczeń się ubiega.
 7. W przypadku uznania zasadności wniosku, wnioskujący o podwyższenie oceny rocznej przystępuje do wewnętrznego egzaminu podwyższającego ocenę z materiału określonego przez nauczyciela, w terminie nie dłuższym niż 7 dni od złożenia wniosku. Egzamin nie może odbyć się później niż na tydzień przed posiedzeniem rady pedagogicznej w sprawie klasyfikacji rocznej.
 8. Podczas wewnętrznego egzaminu podwyższającego ocenę obowiązują wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych śródrocznych i rocznych ocen klasyfikacyjnych z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, zgodnie z wymaganiami określonymi w podstawie programowej tych zajęć, a także uwzględniają kryteria na poszczególne oceny (od 1 do 6).
 9. Pisemny egzamin podwyższający ocenę przeprowadza i ocenia nauczyciel przedmiotu, ustaloną ocenę w wyniku egzaminu potwierdza drugi nauczyciel tego samego lub pokrewnego przedmiotu, a w szczególnych okolicznościach dyrektor szkoły.
 10. Protokół przechowuje się w teczce, w dokumentacji wychowawcy.
 11. Roczna ocena klasyfikacyjna z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych ustalona w wyniku egzaminu podwyższającego ocenę może być niższa niż przewidywana, jeśli wynik egzaminu podwyższającego ocenę wykaże, że uczeń nie opanował podstawowych wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej danego przedmiotu. Ocena z egzaminu podwyższającego ocenę jest brana pod uwagę przy wystawianiu oceny rocznej.

X. Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny

Rozdział	Lp.	Temat	ocena				
			dopuszczający	dostateczny	dobry	bardzo dobry	celujący
O B R A Z Z I E M I	1.	O czym będziesz się uczyć na lekcjach geografii?	Uczeń: - wymienia źródła informacji geograficznej - wyróżnia dyscypliny geografii - wyjaśnia znaczenie terminu „geografia”	Uczeń: - wyjaśnia, czym zajmuje się geografia fizyczna, społeczno-ekonomiczna i regionalna - podaje wymiary Ziemi oraz główne cechy jej kształtu	Uczeń: wyjaśnia różnice między elipsoidą a geoidą	Uczeń: zna imiona bądź nazwiska uczonych i ich dokonania w zakresie poznania kształtu i wymiarów Ziemi	Uczeń: omawia historię poznawania kształtu i wymiarów Ziemi
	2.	Współrzędne geograficzne	wskazuje na mapie lub na globusie równik, południk 0° oraz półkulę południową, północną, wschodnią i zachodnią	- określa położenie geograficzne punktów i obszarów na mapie i globusie - wymienia cechy południków i równoleżników - wskazuje na globusie oraz mapie świata zwrotniki i koła podbiegunowe - wyjaśnia terminy: „długość geograficzna”, „szerokość geograficzna”	- określa położenie matematyczno-geograficzne punktów i obszarów na globusie oraz na mapie - odszukuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych	- oblicza odległość (rozciągłość południkową) między dwoma punktami na mapie, korzystając z zależności 1° – 111,2 km - stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „długość geograficzna”, „szerokość geograficzna	- podaje wartość azymutu geograficznego - podaje zasady działania oraz możliwości wykorzystania odbiornika GPS
	3.	Obraz Ziemi na mapie	- wyjaśnia terminy: „skala”, „siatka kartograficzna” - wymienia rodzaje skal oraz	- podaje różnice między planem a mapą - dokonuje podziału map ze	wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawianiu różnych informacji geograficznych na mapie	oblicza skalę mapy, znając odległość rzeczywistą między obiektami przedstawionymi na mapie	wyjaśnia, na czym polega generalizacja mapy oraz uzasadnia jej przydatność

		podaje ich przykłady	względny na ich skalę oraz treść	• przekształca postacie skali		
			• podaje różnice między siatką kartograficzną a geograficzną	• posługuje się w terenie planem miasta		
			• posługuje się skalą mapy do obliczania odległości w terenie			
4.	Przedstawianie zjawisk na mapach	- wymienia metody przedstawiania zjawisk na mapach - wyjaśnia terminy: „wysokość względna”, „wysokość bezwzględna”, „poziomica”	odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych, w tym odczytuje wysokość bezwzględną	oblicza wysokość względną wybranych punktów oraz charakteryzuje rzeźbę terenu na podstawie rysunku poziomicowego i mapy hipsometrycznej	- charakteryzuje wybrane metody przedstawiania zjawisk na mapach - stosuje ze zrozumieniem terminy: „wysokość względna”, „wysokość bezwzględna”	charakteryzuje sposoby przedstawiania rzeźby terenu na mapach
5.	Praca z mapą	analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych	- dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych - identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych - lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty	- posługuje się w terenie planem oraz mapą topograficzną, turystyczną i samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie) - lokalizuje na mapach (również konturowych) najważniejsze obiekty geograficzne na świecie i w Polsce	projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych	przeprowadza prostą interpolację, np. wykreśla poziomicę
6.	Tajemnice kosmosu	wymienia nazwy ciał niebieskich znajdujących się w Układzie Słonecznym	wymienia nazwy planet Układu Słonecznego, zaczynając od nazwy planety znajdującej się najbliżej Słońca	rozpoznaje i nazywa ciała niebieskie przedstawione na ilustracji	charakteryzuje wybrane ciała niebieskie: planety, planetoidy, gwiazdy, satelity, meteory i meteoryty	omawia rolę lotów kosmicznych w poznaniu wszechświata

Z I E M I A W E W S Z E C H Ś W I E C I E	7.	Ziemia obiega Słońce	• wyjaśnia terminy: „ruch obiegowy Ziemi”, „równonoc wiosenna”, „równonoc jesienna”, „przesilenie zimowe”, „przesilenie letnie” • wymienia daty dni rozpoczynających pory roku	• podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchu obiegowego Ziemi • korzystając z danych liczbowych, porównuje planety Układu Słonecznego • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi	• podaje daty przesilen i równonocy na podstawie ilustracji przedstawiających oświetlenie Ziemi w ciągu roku • podaje różnicę między teorią geocentryczną i heliocentryczną • przedstawia (wykorzystując również własne obserwacje) zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku	• posługując się rysunkiem, wyjaśnia zjawiska zaćmienia Słońca i zaćmienia Księżyca • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi • wyjaśnia przyczyny występowania dnia i nocy polarnej	• oblicza wysokość Słońca nad widnokresem
	8.	„Karuzela” Ziemia	• wyjaśnia terminy: „ruch obrotowy Ziemi”, „południe”, „północ”, „doba”, „górowanie Słońca”, „południk miejscowy”, „gnomon”	• podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchu obrotowego Ziemi • podaje kierunek i czas obrotu Ziemi dookoła własnej osi • podaje cechy ruchu obrotowego Ziemi	• opisuje dzienną wędrówkę Słońca po sklepieniu niebieskim, posługując się ilustracją lub planszą	• charakteryzuje dwa rodzaje prędkości Ziemi • omawia zastosowanie gnomonu • posługuje się ze zrozumieniem pojęciem „ruch obrotowy”	• omawia ruch obrotowy Ziemi, posługując się tellurium lub globusem
	9.	Czas	• wyjaśnia terminy: „czas słoneczny”, „czas strefowy”, „czas urzędowy”	• wyjaśnia, dlaczego zostały wprowadzone strefy czasowe i międzynarodowa linia zmiany daty • wymienia rodzaje kalendarzy i podaje ich cechy	• posługuje się mapą stref czasowych do określania różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi • oblicza kąt, o jaki obraca się Ziemia w określonym czasie	• oblicza czas słoneczny i strefowy danego miejsca na podstawie jego położenia matematyczno-geograficznego • charakteryzuje czas słoneczny, strefowy, uniwersalny i urzędowy • stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „czas słoneczny”, „czas strefowy”, „czas uniwersalny” i „czas	• ustala, jaki dzień tygodnia nastąpi po przekroczeniu międzynarodowej linii zmiany daty

						urzędowy”	
A T M O S F E R A	10.	Skład i budowa atmosfery	• wyjaśnia terminy: „atmosfera”, „troposfera” • podaje skład chemiczny powietrza atmosferycznego	• wymienia nazwy warstw atmosfery, zaczynając od nazwy tej warstwy, która znajduje się najbliżej powierzchni Ziemi • omawia na podstawie schematu zmiany temperatury powietrza w poszczególnych warstwach atmosfery	• charakteryzuje poszczególne warstwy atmosfery • oblicza zmiany temperatury powietrza wraz ze wzrostem lub spadkiem wysokości	• charakteryzuje zjawisko inwersji temperatury powietrza	• omawia wpływ człowieka na zmiany zachodzące w składzie powietrza atmosferycznego
	11.	Temperatura powietrza	• wyjaśnia termin „izoterma” • podaje czynniki wpływające na temperaturę powietrza na Ziemi	• analizuje temperaturę powietrza w wybranych miejscach na podstawie map klimatycznych lub wykresu przebiegu temperatury powietrza	• oblicza średnią roczną amplitudę temperatury powietrza oraz średnią roczną temperaturę powietrza • sporządza wykres przedstawiający przebieg temperatury powietrza • omawia zależność temperatury powietrza od kąta padania promieni słonecznych	• wymienia czynniki klimatotwórcze oraz wyjaśnia na przykładach ich wpływ na zróżnicowanie temperatury powietrza na Ziemi	• charakteryzuje skale (Celsjusza, Fahrenheita i Kelvina), wykorzystywane do określania wartości temperatury powietrza
	12.	Jak powstaje wiatr?	• wyjaśnia pojęcia: „ciśnienie atmosferyczne”, „niż baryczny”, „wyż baryczny”, „izobara” • wymienia przykłady wiatrów stałych i okresowo zmiennych oraz lokalnych, występujących na kuli ziemskiej	• wyjaśnia przyczynę powstawania wiatru	• sporządza schemat wyżu i niżu barycznego • wskazuje na mapie świata obszary występowania różnych rodzajów wiatrów	• charakteryzuje rodzaje wiatrów na podstawie ilustracji • stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „niż baryczny”, „wyż baryczny”	• wyjaśnia, w jaki sposób powstają cyklony tropikalne, charakteryzuje je i podaje ich przykłady

	13.	Pada deszcz	- wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych - wyjaśnia terminy: „wilgotność powietrza”, „wilgotność względna”, „resublimacja”	- analizuje występowanie opadów na kuli ziemskiej na podstawie mapy stref klimatycznych - podaje przykłady obszarów charakteryzujących się nadmiarem lub niedoborem opadów atmosferycznych - wymienia rodzaje opadów i osadów atmosferycznych ze względu na sposób powstania	- omawia przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia opadów atmosferycznych na Ziemi - rozpoznaje przedstawione na ilustracji opady i osady atmosferyczne	wyjaśnia na podstawie schematu procesy powstawania chmur, opadów i osadów atmosferycznych na kuli ziemskiej	charakteryzuje rodzaje chmur, a także opadów i osadów atmosferycznych
	14.	Pogoda i klimat	- wyjaśnia terminy: „pogoda”, „klimat” - wymienia czynniki klimatotwórcze	- wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi - wymienia strefy klimatyczne na kuli ziemskiej i wskazuje ich zasięg na mapie	- wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a temperaturą powietrza - podaje różnice między klimatem a pogodą - charakteryzuje wpływ czynników klimatotwórczych na klimat - charakteryzuje na podstawie wykresów lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych, położonych w różnych strefach klimatycznych	- stosuje ze zrozumieniem terminy: „pogoda”, „klimat” - charakteryzuje klimat górski - podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi	charakteryzuje strefy klimatyczne pod względem warunków sprzyjających działalności człowieka
W	15.	Obieg wody w przyrodzie. Oceany i	wymienia nazwy oceanów i wskazuje te oceany na mapie	omawia na podstawie	omawia obieg wody	charakteryzuje przyczyny	charakteryzuje zjawisko

O D Y Z I E M I		morza	świata • podaje przykłady ruchów wody morskiej • wyjaśnia terminy: „kondensacja”, „parowanie”, „morze”, „zatoka”, „cieśnina”	schematu zasoby wodne Ziemi • wskazuje na mapie świata wybrane prądy morskie oraz wymienia ich nazwy • wymienia stany skupienia wody w przyrodzie i podaje przykłady ich występowania	w przyrodzie na podstawie schematu • dostrzega i wyjaśnia związki między warunkami klimatycznymi a zasoleniem wody morskiej	i skutki ruchów wody morskiej	El Nino
	16.	Rzeki świata	• wyjaśnia terminy: „rzeka główna”, „dopływ”, „zlewisko”, „dorzecze”, „dział wodny” • wskazuje na mapie świata najdłuższe rzeki	• wyjaśnia termin „przepływ” • zaznacza na ilustracji dorzecze, dział wodny i zlewisko • wymienia elementy dorzecza	• wymienia rodzaje i podaje przykłady zasilania rzek • podaje przykłady gospodarczego wykorzystania rzek • analizuje wykresy długości rzek i ich przepływu	• wyjaśnia związki między warunkami klimatycznymi, a rodzajem zasilania rzek • stosuje ze zrozumieniem pojęcia: „rzeka główna”, „dopływ”, „zlewisko”, „dorzecze”, „dział wodny”	• charakteryzuje powodzie i podaje ich przykłady
	17.	Jeziora i bagna	• wyjaśnia terminy: „jezioro”, „bagno”, „wieloletnia zmarzlina	• wymienia różne typy genetyczne jezior	• nazywa i wskazuje na mapie różne typy genetyczne jezior oraz obszary bagienne • podaje przykłady gospodarczego wykorzystania stawów i sztucznych zbiorników wodnych	• omawia warunki powstawania bagien	• charakteryzuje różne typy genetyczne jezior i podaje ich przykłady

	18.	Wody podziemne	• wyjaśnia terminy: „wody podziemne”, „źródło”, „wody artezyjskie”, „gejzer”	• wymienia rodzaje wód podziemnych • analizuje budowę niecki artezyjskiej na podstawie ilustracji	podaje przykłady gospodarczego wykorzystania wód podziemnych • wskazuje na mapie świata obszary występowania wód artezyjskich i gejzerów	• omawia procesy prowadzące do aktywności gejzeru • charakteryzuje wybrane rodzaje wód podziemnych	• charakteryzuje niebezpieczeństwa związane z zanieczyszczeniem wód podziemnych
W N Ę T R Z E Z I E M I	19.	Budowa wnętrza Ziemi	• wymienia warstwy wnętrza Ziemi w kolejności od warstwy znajdującej się najgłębiej	• wymienia metody badania wnętrza Ziemi • podaje różnicę między litosferą a skorupą ziemską	• omawia na podstawie schematu budowę wnętrza Ziemi • wyjaśnia termin „prądy konwekcyjne	• charakteryzuje metody badania wnętrza Ziemi i podaje ich zastosowanie	• charakteryzuje warstwy wnętrza Ziemi • omawia zróżnicowanie temperatury wnętrza Ziemi
	20.	Wśród minerałów i skał	• wymienia nazwy wybranych skał i minerałów • wyjaśnia terminy: „skała”, „minerał”	• wskazuje różnice między minerałem a skałą	• podaje przykłady gospodarczego wykorzystania skał • podaje przykłady minerałów skałotwórczych	• rozpoznaje skały i określa ich rodzaj	• charakteryzuje wybrane skały i warunki ich powstawania
	21.	Dzieje Ziemi	• określa wiek Ziemi • wymienia nazwy er, zaczynając od najstarszej	• omawia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Ziemi • podaje przykłady skamieniałości przewodnich	• wyjaśnia rolę skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi • przedstawia hipotezy wyginięcia dinozaurów	• dostrzega zmiany w świecie organicznym w dziejach Ziemi • wymienia nazwy okresów geologicznych	• omawia najważniejsze wydarzenia w poszczególnych erach dziejów Ziemi
	22.	Wulkanizm i trzęsienia ziemi	• wymienia procesy wewnętrzne kształtujące rzeźbę powierzchni Ziemi • wyjaśnia terminy: „wulkan”, „ława”, „magma”, „hipocentrum”,	• podaje główne cechy płytowej budowy litosfery • wskazuje na mapie świata obszary aktywne sejsmicznie • wymienia przykłady	• omawia skutki wulkanizmu i trzęsień ziemi	• wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi • wymienia na podstawie	• stosuje ze zrozumieniem terminy: „hipocentrum”, „epicentrum”, „orogeneza”

R E Ż B I A R Z E	23.	Jak powstały góry?	„epicentrum”, „Ognisty Pierścień Pacyfiku” - wymienia produkty erupcji wulkanicznej - wymienia nazwy orogenezy i rodzaje gór - wyjaśnia terminy: „ruchy górotwórcze”, „góry fałdowe”, „góry zrębowe” - wymienia nazwy wielkich form ukształtowania powierzchni Ziemi	wulkanów i wskazuje je na mapie	- omawia różnice między górami fałdowymi a zrębowymi - określa na podstawie danych statystycznych ukształtowanie powierzchni kontynentów	schematu elementy budowy wulkanu	charakteryzuje na podstawie schematów mechanizm powstawania gór fałdowych i zrębowych
	24.	Niszczenie skał	- wyjaśnia terminy: „wietrzenie”, „erozja” - wymienia rodzaje wietrzenia	wymienia procesy zewnętrzne kształtujące rzeźbę powierzchni Ziemi	charakteryzuje rodzaje wietrzenia i formy terenu powstałe w jego wyniku	- rozpoznaje na ilustracjach formy terenu powstałe w wyniku wietrzenia - posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: „wietrzenie”, „erozja”	charakteryzuje wybrane rodzaje ruchów masowych
	25.	Procesy krasowe	- wyjaśnia terminy: „krasowienie”, „erozja” - podaje rodzaje skał, które ulegają krasowieniu	- podaje przykłady form krasowych występujących na powierzchni i w głębi Ziemi - wskazuje na mapie regiony, w których występują zjawiska krasowe	charakteryzuje na podstawie ilustracji budowę jaskini oraz występujące w niej formy krasowe	- omawia procesy krasowe i wyjaśnia, w jaki sposób powstają formy krasowe - posługuje się ze zrozumieniem terminami: „krasowienie”, „erozja” - rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działania procesów	zapisuje reakcję chemiczną rozpuszczania skały wapiennej

P O W I E R Z C H N I Z I E M I						krasowych	
	26.	Praca rzeki	- wymienia rodzaje ujść rzecznych - wyjaśnia terminy: „erozja wgłębna”, „erozja boczna”, „akumulacja”	- wskazuje na mapie świata przykłady rzek posiadających ujście deltowe lub lejkowate - podaje przykłady form erozji i akumulacji rzecznej	- wyjaśnia proces powstawania meandrów - omawia warunki sprzyjające powstawaniu delt oraz ujść lejkowatych	- przedstawia rzeźbotwórczą rolę rzeki w jej górnym, środkowym i dolnym odcinku - rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby terenu powstałe w wyniku działalności rzeki	stosuje ze zrozumieniem pojęcia „spadek rzeki” oraz oblicza średni spadek rzeki
	27.	Lodowce i lądolody	- wyjaśnia pojęcie: „granica wiecznego śniegu” - wskazuje na mapie świata obszary występowania lądolodów	- wskazuje różnice między lodowcem górskim a lądolodem - dostrzega związek między warunkami klimatycznymi a występowaniem lodowców górskich i lądolodów na Ziemi	- rozpoznaje i podpisuje na schemacie formy polodowcowe - wymienia przykłady form powstałych w wyniku działalności lodowców górskich i lądolodów	- przedstawia rzeźbotwórczą rolę lodowców górskich i lądolodów - stosuje ze zrozumieniem pojęcie: „granica wiecznego śniegu” - rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działalności lodowców górskich i lądolodów	wyjaśnia wpływ zmian klimatycznych na zmiany powierzchni pokrywy lodowej
	28.	Działalność wiatru	wyjaśnia terminy: „korazja”, „niecka deflacyjna”, „wydma paraboliczna”, „barchan”, „grzyb skalny”	- wskazuje na mapie wybrane pustynie - wymienia rodzaje pustyń ze wzg. na budowę i położenie	- podaje przykłady form powstałych na skutek erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru - wskazuje różnice między barchanem i wydumą paraboliczną	- przedstawia rzeźbotwórczą rolę wiatru - określa genezę wybranych pustyń - rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe w wyniku działalności wiatru	- omawia wpływ szaty roślinnej na rzeźbotwórczą działalność wiatru - wskazuje na mapie świata obszary zagrożone pustynnieniem

	29.	Praca morza	• wyjaśnia termin „abrazja” • podaje przykłady form powstałych w wyniku rzeźbotwórczej działalności morza	• wymienia najważniejsze typy wybrzeży morskich • wskazuje na mapie świata typy wybrzeży	• omawia na podstawie ilustracji proces powstawania klifu i mierzei	• wyjaśnia genezę poszczególnych typów wybrzeży morskich • rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby terenu powstałe w wyniku działalności morza	• wyjaśnia pojęcia: „rewa”, „wał burzowy”, „ripplemarki
VII. T A N J A E T M U N R I Y C A	30.	Gleba. Sfera życia	• wyjaśnia terminy: „gleba”, „żyzność gleby” • wymienia czynniki glebotwórcze	• wymienia najważniejsze rodzaje gleb strefowych i astrefowych na Ziemi • wskazuje i nazywa poziomy glebowe na profilu glebowym	• nazywa główne strefy roślinne na kuli ziemskiej i wskazuje je na mapie świata	• charakteryzuje poziomy glebowe • charakteryzuje poszczególne strefy roślinne występujące na Ziemi • wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi	• uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania glebami